

NÄR KRIGET KOMMIT. SVENSKARNA OCH DEN NYA FÖRSVARSPOLITIKEN

KARL YDÉN OCH JOAKIM BERNDTSSON

*O*m kriget kommer var ett informationshäfte till alla svenska hushåll om skyddsrum, stridsgas och annat som ett krig på svensk mark kunnat innebära. Nya utgåvor gavs kontinuerligt ut under det kalla kriget ända fram till 1983. Också telefonkatalogen innehöll *Om kriget kommer*-information fram till sent 1980-tal. Fast krigshotet nu avskrivits, så har kriget ändå kommit till Sverige, fast i annan gestalt. Under det senaste året har svensk militär utfört skarpa stridsuppdrag i både Afghanistan och Libyen, svenska specialförband samverkar regelbundet med utländska kolleger och svenska officerare kan inte längre vägra skarpa utlandsuppdrag. Samtidigt har försvarets kontaktyta med befolkningen minskat kraftigt - allt färre svenskar har en personlig relation till försvaret. Många landsbygdsregementen och stora värnpliktskullar är ett minne blott. 1900-talets "folkförsvar" har på 2000-talet gradvis ersatts av "Varumärket Försvarsmakten".

Förhållandena illustrerar en pågående svensk försvarspolitisk förändring som inleddes på 1990-talet, och accelererade efter 11 september-attackerna 2001 och den efterföljande militärinsatsen i Afghanistan. Med "krigets ankomst" avser vi både att svensk militär regelbundet är i strid och att krig och dess konsekvenser nu har börjat bli ett påtagligt fenomen i svensk politik respektive samhällsbild. Krigets ankomst utgör ett centralt element i en genomgripande förändring av det svenska samhällets civil-militära relationer – och det med allmänhetens förtroende för försvaret i en negativ långtidstrend (se vidare nedan). Förändringen har på sikt stora potentiella konsekvenser för försvarets demokratiska förankring och för relationer mellan militära respektive politiska eliter, soldater och den svenska befolkningen i övrigt.

När kom kriget till Sverige? Eftersom det är en gradvis process, blir svaret godtyckligt. Vi föreslår 2011 som riktmärke. Svenska soldater har förvisso upplevt krig och strider långt tidigare, men då har politiker och försvarsledningar tittat bort eller försökt nedtona allvaret. På DN debatt framhölls år 2005: "den nya försvarspolitiken leder till att svenska förband deltar i regelrätt krigföring" (Brännström & Korström, 2005). 2011 börjar det offentliga samtalet om den svenska militära Afghanistaninsatsen alltmer handla om "krig". Boktiteln *Krigare* (Hildebrandt, 2011) symboliserar krigets ankomst som modernt svenskt samhällsfenomen. Titeln är provokativ - en markering mot beskrivningar av Afghanistaninsatsen som en "fredsoperation" av samma typ som Sveriges traditionella FN-uppdrag. För 15 år sedan hade titeln knappast varit trovärdig, eller kanske ens tänkbar, ifråga om svensk militär. Efter tio år i

Afghanistan är den både och. Ett liknande indicium för krigets ankomst är *Krig för fred*, en tv-dokumentär om svensk militär i Afghanistan (Sveriges Television, 2011). Några år tidigare kallades en motsvarighet *Fredsstyrkan* (TV4, 2008). Bilden av en svensk fredsinsats har förbleknat – alltmer börjar gestalten krig framträda i dess ställe.

Vad betyder då krigets ankomst till Sverige, den nära eviga fredens land, förskonat från två världskrig, ”alliansfritt i fred, neutralt i krig”? Naturligtvis får utvecklingen en rad interna konsekvenser för försvaret, som går från att ha varit primärt en institution för kort militär nybörjarutbildning till att alltmer bli ett verksamt säkerhetspolitiskt instrument, mer exponerat för omvärldens kompetenskrav inom en rad områden. Denna text fokuserar dock inte på den interna förändringsprocessens dynamik och trögheter. Istället riktar vi uppmärksamheten mot relationen mellan militär och samhälle, och vad som nu händer och kan komma att hända mot bakgrund av den pågående utvecklingen.

Debatt om civil-militära relationer är ovanlig i Sverige. Det svenska försvarets relation till det omgivande samhället har, bortsett från regementsnedläggningar, inte debatterats i större utsträckning sedan sent 1960-tal. Den svenska försvars- och säkerhetspolitiken har av tradition kännetecknats av stabilitet och bred politisk förankring i riksdagen. Denna enighet verkar nu ha avtagit, och dagens försvarspolitik aktualiserar behov av att diskutera försvarets uppgifter, dess demokratiska förankring och samhällets syn på de svenskar som skickas till, och återkommer från, utlandsuppdrag. Överbefälhavare Sverker Göranson (2010) har efterlyst en ”stor samhällsreform” och undrat vilket stöd civila arbetsgivare är beredda att ge försvaret.

Försvaret anställer idag unga soldater och det håller på att bli en av Sveriges största arbetsgivare för ungdomar – antalet 16 000 har nämnts från politikerhåll (Expressen, 2010). I utformningen av försvarets reklamkampanjer är det uppenbart att krig inte ses som ett lämpligt rekryteringsargument, samtidigt som stöd till produktionen av tv-spelet *Battlefield 3* inom försvaret diskuterats som ett ”utmärkt sätt att locka unga människor till soldatyrket” (Aftonbladet, 2011). Att den civil-militära dimensionen är känslig indikeras av att terminologin hanteras med försiktighet; beteckningar som ”yrkesarmé” eller ”yrkesförsvaret” har hållits borta från officiella dokument.

I den begränsade försvarsdebatt som förs framhåller flera debattörer att den svenska säkerhetspolitiken inte öppet eller tydligt redovisas för Sveriges folk (Moore, 2009; Holmström 2011). Enligt Holmström (2011) är detta inget nytt: Sverige var i realiteten tätt sammanflätat med NATO under det kalla kriget, och är så även idag – en ”icke-röstande medlem av NATO”, i väntan på att en negativ svensk opinion skall bli positiv till en anslutning. Moore (2009) framhåller att svensk säkerhetspolitik nu i över tio år helt inriktats mot samarbete inom Europeiska Unionen (och med NATO) men att förhållandet inte tydligt kommunicerats till svenska folket. Moore menar att allmänhetens sviktande förtroende för försvaret delvis beror på inaktuella utgångspunkter och felaktiga förväntningar. Den försvarsdebatt som förs har handlat om nedmonteringen av försvaret och ett övergivet Gotland, båda utifrån den traditionella bilden av ett aggressivt Ryssland som Sverige själv skall kunna

möta. Vi skall strax återkomma till detta resonemang, men innan dess redovisa de förtroendesiffror som Moore refererar till, i uppdaterad version.

Svenskarnas förtroende för försvaret

Från en tydligt positiv förtroendebalans före Berlinmurens fall har försvaret under 2000-talet etablerat en negativ förtroendebalans. Förtroendet för försvaret ligger stabilt lägre än för andra myndigheter som lyder direkt under regeringen. Förtroendemåttet påverkas av hur viktig eller oviktig de svarande uppfattar att en viss institution är, men även av hur väl institutionen uppfattas fungera. Av Figur 1 framgår att långtidstrenden fortsätter 2011, där försvarets förtroendebalans ligger strax under nollstrecket.

Figur 1 Förtroendet för försvaret, polisen och domstolarna 1986-2011 (balansmått)

Kommentar: Figuren visar förändringar i förtroende för polisen och försvaret 1986-2011 samt domstolarna 1994-2011 utifrån SOM-institutets mätningar. Balansmålet visar andelen som har ganska eller mycket stort förtroende minus dem som har ganska eller mycket litet förtroende. Måttet kan variera mellan 100 (alla svarspersoner anger ganska eller mycket stort förtroende) och -100 (alla svarspersoner anger ganska litet eller mycket litet förtroende). Personer som svarat "varken eller" ingår inte i procentbasen. Frågan lyder: Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1986-2011.

Försvarets gradvisa nedgång i förtroende beror sannolikt bara delvis på rena försvarsfaktorer. Som syns i Figur 1 följer försvarets och polisens upp-/nedgångar varandra relativt nära. Försvarets negativa långtidstrend inleds tidsmässigt i efterdyningarna av det ”kalla krigets” slut 1989-90, då invasionshotet från öst – försvarets primära huvuduppgift – snabbt vittrade sönder. Det tidigare invasionshotet från Sovjetunionen hade två viktiga implikationer för det svenska försvaret. Dels utgjorde hotet ett tydligt existensberättigande för försvaret (och motiverade försvarsutgifterna för allmänheten). Dels gav hotet inriktningar för hur ett svenskt försvar skulle organiseras och utrustas, eftersom en tänkt motståndare var tekniskt avancerad. När Sovjetunionen och Warszawapakten upplöstes, förändrades båda dessa faktorer. Utvecklingen tillsammans med Sveriges EU-inträde ändrade förutsättningarna för svensk säkerhetspolitik.

Den nya svenska försvars- och säkerhetspolitiken har kommit att (i praktiken) kraftigt nedtona både den militära alliansfriheten och den allmänna värnplikten, båda tidigare centrala komponenter i allmänhetens bild av det svenska försvaret. Inga värnpliktiga inkallas längre och idag inriktas svensk säkerhetspolitik mot integration och samarbete med andra EU-länder, inom ramen för en trevande europeisk militär strukturrationalisering. EU-ländernas militära styrkor övar och verkar alltmer tillsammans – de blir alltmer ”transnationella” (King, 2011) och ”avnationaliserade” (Petersson, 2011). I den globala finanskrisens spår har ansträngda statsfinanser ökat intresset för kostnadsbesparande militära samarbeten mellan länder. EUs två största militärmakter, Frankrike och Storbritannien, undertecknade 2010 ett avtal i syfte att skapa gemensamma militära förmågor till lägre kostnader.

Moore (2009) menar att svenskarnas relativt svaga förtroende för försvaret delvis förklaras av föreställningen att det svenska försvaret ensamt skall möta en eventuell framtida rysk aggression. Det krypta svenska försvaret betraktas med skepsis i debatten, där vissa dessutom undrar varför våra stridsutbildade förband inte finns i Sverige, utan i Afghanistan (se även Petersson, 2011). Frågorna berör således både försvarets storlek och vilken roll utlandsinsatserna fyller i svensk säkerhetspolitik.

Först frågan om storlek. En internationell översikt visar att i princip alla västländer kraftigt reducerat sina militärmakter volymmässigt sedan sent 1980-tal. Enligt King (2011) utgör utvecklingen dock ofta snarare en koncentration än en reduktion av militär förmåga: dagens militära styrkor har mycket bättre utrustning och är betydligt bättre utbildade än 1980-talets. Moore (2009) delar denna bild, och framhåller att dagens svenska säkerhetspolitik bygger på samarbete i Europeiska Unionen och med NATO – det krypta svenska försvaret är inte tänkt att stå ensamt i en eventuell framtida konflikt.

Vad gäller svenska militära utlandsinsatser syftar dessa, enligt Moore, primärt till att stärka det militära Europasamarbetet. Detta militära internationella samarbete svarar även för Sveriges säkerhet, och det utgör således ett svenskt egenintresse att stärka det. Att svenska militära utlandsinsatser kan förhindra våld och övergrepp, utgör positiva *sekundäreffekter* av det svenska egenintresset. De är inte främst att se

som uttryck för en svensk soldaritet, trots att retoriken, t ex ifråga om Afghanistaninsatsen, ofta för tanken till jämställdhets- och biståndsverksamhet snarare än till svensk säkerhet. Moore befarar att om allmänheten inte ser kopplingar mellan utlandsinsatser och Sveriges säkerhet, kan det urholka stödet för insatserna. Han menar att en uppfattat bristande koppling gör att opinionen blir mindre benägen att acceptera att svenskar dödas eller skadas i utlandsuppdragen. Mot bakgrund av ovanstående resonemang är det intressant att undersöka hur svenskarna ser på försvarets uppgifter och på uppdraget i Afghanistan.¹

Inställningen till försvarets uppgifter

I Tabell 1 redovisas svenska folkets inställning till vilka uppgifter försvaret skall ha i framtiden.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till uppgifter för försvaret (procent och balansmåt)

Uppgifter för försvaret	Mycket viktigt	Ganska viktigt	Inte särskilt viktigt	Inte alls viktigt	Ingen uppfattning	Summa procent	Opinionsbalans
Skydda centrala samhällsfunktioner mot terrorangrepp	62	27	4	1	6	100	+ 84
Bistå civila myndigheter vid krisituationer i Sverige	51	35	4	1	9	100	+ 81
Försvara Sveriges gränser mot hot från andra länder	49	28	12	3	8	100	+ 62
Delta i humanitära hjälpsatser i andra länder	44	40	6	2	8	100	+ 76
Delta i fredsbevarande operationer i FNs regi	28	45	11	5	11	100	+ 57
Hindra andra länders ledare från att använda våld mot protesterande medborgare	22	38	16	9	15	100	+ 35
Genomföra operationer för att avsätta ledare i diktaturer	9	20	26	26	19	100	-23
Genomföra parader och ceremonier	2	8	27	47	16	100	-64

Kommentar: Tabellen redovisar inställningen till olika uppgifter för försvaret i procent samt opinionsbalans (se kommentar under Figur 1). Ju mer positiv opinionsbalans för en uppgift, desto viktigare anses den vara. Andelen som inte har någon uppfattning varierar mellan 6 och 19 procent. Frågan lyder: Det har diskuterats vilka uppgifter den svenska försvarsmakten skall ha i framtiden. Hur viktiga anser du att nedanstående uppgifter är?

Resultatet visar att det finns ett mycket starkt stöd för uppgifter som innebär skydd/försvar av det svenska samhället och det finns ett starkt stöd även för fredsbevarande eller humanitära uppdrag i andra länder. I delvis samma anda syns även ett relativt starkt stöd för uppgiften att hindra utländska ledare att använda våld mot protesterande medborgare. Däremot stöder svenskarna inte militära interventioner i allmänt syfte att störta diktaturer. Allra minst stöd har uppgiften att genomföra parader och ceremonier.

Stödet för skydd/försvar av det svenska samhället samt fredsbevarande/humanitära utlandsuppdrag omfattas i lika stor utsträckning av både kvinnor och män. Alla partiers sympatisörer, alla åldergrupper, stöder dessa inrikes- och utrikesuppgifter – sannolikt förklaras det av att uppgifterna överensstämmer både med svenska värderingar och med den etablerade bilden av försvaret. De allra mest positiva till fredsbevarande/humanitära internationella insatser sympatiserar med Folkpartiet eller Miljöpartiet, medan Sverigedemokrater är de minst positiva. Kvinnor är klart starkare förespråkare än män för uppgiften att hindra utländska ledare att använda våld mot protesterande medborgare.

Över partigränser och hos båda könen finns uppenbarligen ett starkt eller mycket starkt stöd för att försvaret genomför internationella fredsbevarande eller humanitära insatser. Är då försvarets utlandsinsatser värda att svenska soldater skadas eller dödas?

Tabell 2 Svenska folkets inställning till att svenskar skadas eller dödas i utlandsinsatser (procent och balansmätt)

Påstående: De militära insatserna utomlands är värda risken att svenska soldater skadas eller dödas

	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Summa procent	Opinionsbalans
Man	11	36	19	34	100	-6
Kvinna	4	16	21	58	100	-60
V	8	8	18	66	100	-68
S	7	19	20	54	100	-48
C	3	21	32	44	100	-52
FP	18	42	18	22	100	20
M	8	36	20	36	100	-12
KD	7	34	14	45	100	-18
MP	5	18	26	51	100	-54
SD	7	17	4	72	100	-52
Alla	8	26	20	46	100	-32

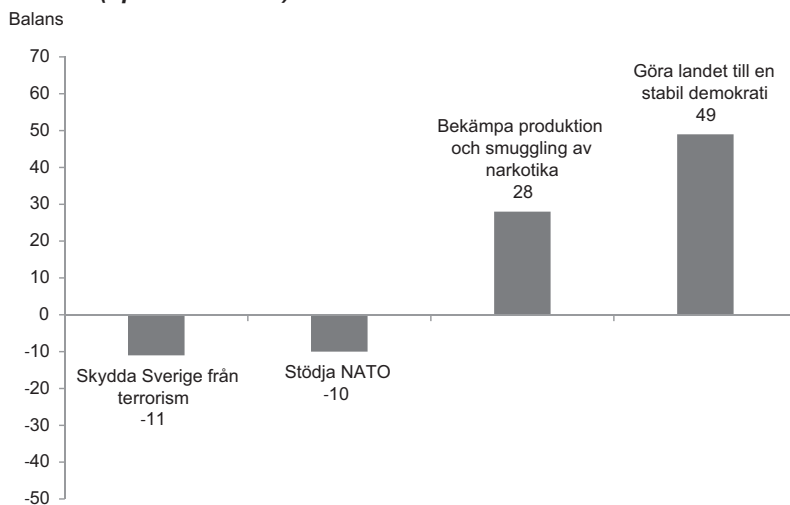
Kommentar: Tabellen visar bedömningen ett påstående om värdet av militära insatser utomlands kontra risken att svenska soldater skadas eller dödas. Fördelning av andel svarande i procent samt skillnaden mellan de som anser att påståendet är riktigt minus de som anser att det är felaktigt (balansmätt, se kommentar under Figur 1). Ju mer negativ balans, desto mindre stöd för påståendet. Procentbasen inkluderar inte de som angett svarsalternativet "ingen uppfattning" (totalt 28 procent av de svarande angav detta alternativ, varav 63 procent kvinnor).

Den svenska opinionen anser inte att utlandsuppdrag är värda priset av svenska skador och dödsfall. Här föreligger emellertid en anmärkningsvärd skillnad mellan kvinnor och män. 47 procent av männen anger att insatserna är värda risken att svenska soldater skadas eller dödas, medan hela 79 procent av kvinnorna tycker tvärtom. När det gäller partisympatier är Folkpartister ensamma om att ha en positiv opinionsbalans, och är i särklass jämfört även med övriga regeringspartier. Mest negativa är Vänsterpartister, följda av Miljöpartister, Centerpartister och Sverigedemokrater. Givet ovan redovisade uppfattningar om försvarets uppgifter och värdet av svenska liv, hur uppfattar opinionen den svenska militära insatsen i Afghanistan, som ju resulterat i en rad svenska skador och dödsfall?

Sveriges militära insats i Afghanistan

Sverige bidrar sedan 2002 till den NATO-ledda *International Security Assistance Force* (ISAF) som med FN-mandat verkar i Afghanistan. Den svenska regeringens företrädare har anfört flera motiv till insatsen: att skydda Sverige från terrorism, att stoppa knarksmuggling respektive att främja utveckling av afghanisk demokrati, inte minst ifråga om jämställdhet. I svensk debatt har dock även framförts ett helt annat motiv: att Sverige deltar för att vinna militär trovärdighet i bl a USAs och NATOs ögon (t ex Egnell, 2010). Figur 2 visar svenska folkets inställning till några av de anförda skälen.

Figur 2 Inställning till olika skäl för Sveriges militära insats i Afghanistan (opinionsbalans)

Kommentar: Figuren visar opinionsbalansen för inställningen till olika skäl för Sveriges militära insats i Afghanistan (balansmätt, se kommentar under Figur 1). Ju mer positiv balans, desto starkare stöd för det specifika skälet. Procentbasen inkluderar inte de som angett svarsalternativet "ingen uppfattning" (andelen som angav detta alternativ varierar mellan 21 och 28 procent). Frågan löd: Vad anser du om följande skäl till den svenska militära insatsen i Afghanistan?

Skälet att hjälpa Afghanistan bli en demokrati får mycket starkt stöd. Även att hindra knarksmuggling anses utgöra ett gott skäl för Afghanistaninsatsen. Mot bakgrund av att skydd mot terrorangrepp ansågs vara försvarets viktigaste uppgift (se Tabell 1) förefaller svenskarna inte uppfatta ett afghanskt terrorhot som realistiskt. Givet en svensk stabilt negativ NATO-opinion (se Bjereld, denna volym) är det inte särskilt förvånande att stöd till NATO inte anses utgöra ett bra skäl till en svensk militär Afghanistaninsats. Men två av de skäl regeringen anfört som motiv för insatsen får stöd, särskilt att hjälpa Afghanistan bli en demokrati.

Hur framgångsrik anser det svenska folket att insatsen är? Och, mot bakgrund av att flera svenska soldater och officerare dödats i Afghanistan, tycker svenskarna att det var fel att skicka svensk militär till Afghanistan?

Tabell 3 Svenskarnas bedömning av påståenden om Afghanistaninsatsen (procent och balansmätt)

Påstående	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Ingen uppfattning	Balans
Den svenska insatsen i Afghanistan är framgångsrik	2	25	16	11	46	0
Det var fel av Sverige att sända militär till Afghanistan	15	16	22	20	26	-9

Kommentar: Tabellen visar hur riktigheten i ett antal påståenden om Afghanistaninsatsen har bedömts av svarspersonerna. Balansmättet visar skillnaden mellan de som anser att påståendena är riktiga minus de som anser att de är felaktiga (balansmätt, se kommentar under Figur 1). Tabellen visar också andelen svarande som angett alternativet "ingen uppfattning" då siffrorna för denna kategori är anmärkningsvärt höga (46 respektive 26 procent). Frågan löd: Vilken är din bedömning av följande påståenden?

Insatsen uppfattas varken som tydligt misslyckad eller tydligt framgångsrik – men hela 46 procent svarar "ingen uppfattning". Här finns anledning att nämna att Riksrevisionens (2011) granskning av Sveriges internationella insatser påpekar bristande tydlighet ifråga om vad exakt insatserna syftar till, vad konkret som skall uppnås och vilka kriterier som skall användas för utvärdering. Svenskarna gör, mot denna bakgrund, måhända en rimlig bedömning när en klar majoritet inte uppger sig vara övertygad om att Afghanistaninsatsen är framgångsrik – en tydlig måttstock för vad som utgör framgång verkar inte ha skapats. Utifrån Moores (2009) resonemang ovan går det dock att tänka sig att det inofficiella motivet till Sveriges insats i Afghanistan främst är integration i det militära EU- och NATO-samarbetet. Utgör detta det överordnade, men oredovisade, syftet med den svenska insatsen är det inte märkligt att Riksrevisionen finner att tydlighet saknas – det ligger så att säga i sakens natur. Hur det än står till i det avseendet tycker svenskarna inte att det var

fel att sända svensk militär till Afghanistan - relativt många även här, 26 procent, svarar dock ”ingen uppfattning”.

Även om ett visst stöd således kan spåras för att Sverige ursprungligen deltog militärt i Afghanistan är det knappast att beteckna som starkt. En möjlig tolkning är att Afghanistaninsatsen inte allmänt uppfattas som en typisk fredsbevarande eller humanitär insats, för vilka det finns ett starkt stöd (se Tabell 1). De senaste åren har det i Sverige, liksom i många andra inblandade länder, rests fler krav på att man skall avbryta den militära insatsen i Afghanistan. Sedan 2009 har SOM-undersökningen noterat stöd för den linjen (Bjereld, 2011). Trenden fortsätter även i årets mätning.

Tabell 4 *Åsikter om förslaget att avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan, 2007, 2009, 2010 och 2011 (procent och balansmätt)*

Förslag: Avbryta Sveriges deltagande i FN:s militära insats i Afghanistan

	Bra förslag	Varken eller	Dåligt förslag	Summa procent	Opinionsbalans
2007	32	32	35	99	-3
2009	42	26	32	100	+10
2010	49	22	30	101	+19
2011	44	23	33	100	+11

Kommentar: Tabellen visar stöd och motstånd till förslaget att avbryta det svenska deltagandet i den militära insatsen i Afghanistan för åren 2007, 2009, 2010 och 2011. Ju mer positiv opinionsbalans (balansmätt, se kommentar under Figur 1), desto starkare är stödet för att avbryta insatsen. I procentbasen har andelen som valt svarsalternativet ”ingen uppfattning” uteslutits.

Källa: Tabellen är delvis baserad på data från tidigare SOM-undersökningar, redovisade av Bjereld (2011).

Som framgår av Tabell 4 har motståndet mot Sveriges militära deltagande i den internationella Afghanistaninsatsen minskat något i den senaste mätningen. Dock har det under de senaste åren skapats en opinion för att avbryta den svenska insatsen. Nu har ett militärt tillbakadragande från Afghanistan med inriktning mot år 2014 också vuxit fram som USAs, NATOs och EUs huvudstrategi. Detta har givetvis fått avgörande konsekvenser för Sveriges agerande. I december 2010 fattade riksdagen beslut om att gradvis minska den militära insatsen, och efter 2014 skall det inte finnas kvar några svenska stridande förband i Afghanistan.

Det svenska folket tycker således att det var rätt att sända svensk militär till Afghanistan men att det nu är rätt att avbryta den militära insatsen. Kanske beror detta på att man uppfattar att priset i form av svenskars skador och dödsfall har blivit för högt. Som framgick ovan uppgav endast en minoritet att utlandsuppdragen är värda ett sådant pris (se Tabell 2).

Från fredsbevarande till ”krigsinsats”

Vi har avslutningsvis anledning att återknyta inledningens tema: krig. Svenskar deltar idag inte längre bara som fredsbevarande neutrala vakter mellan två konfliktparter medan en förhandlingslösning i FN eftersträvas. Svenskar tillhör idag en av konfliktparterna.

I regeringens beskrivning av Afghanistanuppdraget framhålls regelbundet humanitära skäl som avgörande, och utrikesminister Carl Bildt (2009) har berört det han kallar ”den militära fredsoperationen i Afghanistan” med hänvisning till ”mandat och uppdrag från FN:s säkerhetsråd”. Även tidigare försvarsminister Sten Tolgfors framhöll regelbundet att svenska militära insatser görs för ”fred och säkerhet”. Beskrivningarna av Afghanistanstyrkan som en entydig fredsinsats står dock långtifrån oemotsagda. Förra försvarsministern Thage Peterson och tidigare FN-ambassadör Anders Ferm skrev exempelvis att ”Sverige deltar i en krigsinsats. Vi har inga fredsbevarande trupper i Afghanistan. De svenska soldaterna är fredsframtvingande stridsutrustade soldater för strid. De är beredda att döda” (Peterson och Ferm 2009).

Den militära Afghanistaninsatsen har ifrågasatts i riksdagen, och även den svenska Libyeninsatsen orsakade politisk oenighet. De båda förefaller således vara militäruppdrag som föranleder kontroverser på ett sätt som inte varit fallet i tidigare FN-sammanhang, då svensk militär i bred politisk enighet skickats till exempelvis Libanon, Bosnien eller Kongo.

En ytterligare indikation på tveohänsenhet eller osäkerhet är den anmärkningsvärt stora andelen svarspersoner som anger ”ingen uppfattning” på frågor som sammanhänger med den nya tidens utlandsuppdrag. Medan frågor om försvarets traditionella uppgifter i regel registrerar jämförelsevis låga värden på ”ingen uppfattning” (ca 10 procent), blir andelen som uppger ”ingen uppfattning” i regel över 20 procent (och ända upp till 46 procent) på frågor om nya uppgifter, Afghanistaninsatsen och risk för dödade/skadade svenskar. Utfallet kan tänkas bero på ett litet intresse för frågor som rör försvaret, men en lika möjlig tolkning är att det råder en osäkerhet bland svenskarna kring de nya uppdragen och vilken betydelse de har för Sverige.

Den gamla tidens opinionsmässiga och politiska enighet verkar ha ersatts av en mer omtvistad och osäker hållning ifråga om vad det svenska försvaret skall användas till och hur det sammanhänger med Sveriges säkerhet. Såväl försvarsdebatten som resultaten från årets SOM-undersökning indikerar att försvarets mer farofyllda och krigsliknande uppdrag är föremål för betydligt större meningsskiljaktigheter än traditionella, fredsbevarande uppdrag. Mot bakgrund av den stora förändringen av den svenska försvarspolitikerna är detta kanske egentligen inte särskilt förvånande. Det står dock klart att krigets ankomst till Sverige verkar ha förändrat förutsättningarna för såväl den politiska debatten som de vardagliga relationerna mellan försvaret och samhället.

Not

- ¹ Flera av de nya frågorna om försvaret och Afghanistaninsatsen är framtagna i samarbete med King's College Centre for Military Health Research och projektet "Are armed forces understood and supported by the public? British social attitudes to the military and contemporary conflicts" (Projektledare: Christopher Dandeker).

Referenser

- Aftonbladet (2011) Försvarsmakten rekryterar – med hjälp av "Battlefield", Aftonbladet 2011-03-06 <http://www.aftonbladet.se/nojesbladet/spela/article12644648.ab>
- Bildt, Carl (2009) "Överge? Nej, snarast tvärt om." <http://carlbildt.wordpress.com/2009/07/26/overge-nej-snarast-tvart-om/>
- Bjereld, Ulf (2011) "Ökat Nato-motstånd och minskat stöd för den svenska insatsen i Afghanistan." i Weibull, Lennart & Henrik Oscarsson (red.) *Lycksalighetens ö*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, s. 263-268.
- Brännström, Anders & Korström, Per-Erik (2005): "Snart stupar svenska soldater i eldstrid", *Dagens Nyheter Debatt* 2005-09-30 <http://www.dn.se/debatt/snart-stupar-svenska-soldater-i-eldstrid>
- Egnell, Robert (2010): "Därför måste svensk trupp stanna i norra Afghanistan", *Dagens Nyheter Debatt* 2010-10-13, <http://www.dn.se/debatt/darfor-maste-svensk-trupp-stanna-i-norra-afghanistan>
- Expressen (2010): "Sten Tolgfors: Unga är vinnarna på nya försvaret." *Expressen*, 2010-06-30.
- Göranson, Sverker (2010): "Försvarets behov av soldater och sjömän kräver en stor samhällsreform". *Newsmill* 2010-11-19 <http://www.newsmill.se/artikel/2010/11/19/f-rsvarets-behov-av-soldater-och-sj-m-n-kr-ver-en-stor-samh-llsreform>
- Hildebrandt, Johanne (2011): *Krigare. Ett personligt reportage om de svenska soldaterna i Afghanistan*. Forum Bokförlag.
- Holmström, Mikael (2011): *Den dolda alliansen: Sveriges hemliga NATO-förbindelser*. Atlantis.
- King, Anthony (2011): *The Transformation of Europe's Armed Forces: From the Rhine to Afghanistan*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Moore, Michael (2009): "Den oförklarade förklaringsmodellen. Inträdesanförande i Kungl Krigsvetenskapsakademien avd III, den 6 oktober 2009." *Kungl Krigsvetenskapsakademiens handlingar och tidskrift* 5/2009, s.19-36.
- Peterson, Thage G och Anders Ferm (2009): "Folkomrösta om Afghanistan". *Svenska Dagbladet Brännpunkt* 2009-05-17 http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/folkomrosta-om-afghanistan_2908225.svd

- Petersson, M. (2011): "Defense Transformation and Legitimacy in Scandinavia After the 24 Cold War: Theoretical and Practical Implications." *Armed Forces and Society*, Vol 37, Nr. 4, s. 701-724.
- Riksrevisionen (2001): *Svenska bidrag till internationella insatser*. RiR 2011:14. <http://www.riksrevisionen.se/rapporter/Rapporter/EFF/2011/Svenska-bidrag-till-internationella-insatser/>.
- Sveriges Television (2009): Rapport. Kritik mot ISAF-styrkan i Afghanistan (2009-07-31) http://svt.se/2.22620/1.1640608/kritik_mot_isaf_styrkan_i_afghanistan
- Sveriges Television (2011): *Krig för fred*.
- Tolgfors, Sten (2010): "Nu stärker vi stödet för Sveriges veteraner". *Dagens Nyheter Debatt 2010-03-19* <http://www.dn.se/debatt/nu-starker-vi-stodet-for-sveriges-veteraner>
- TV4 (2008): *Fredsstyrkan*.